

DIJANA KORAC

Korespondencija između Dominika Mandića i Muhameda Tajiba Okića u Arhivu Hercegovačke franjevačke provincije

Apstrakt: Iz bogate rukopisne ostavštine hercegovačkoga franjevca Dominika Mandića evidentna je njegova suradnja s poznatim znanstvenikom Muhamedom Tajibom Okićem. U radu se analiziraju njihova pisma koja donose niz podataka o komunikaciji dvaju “zemljaka”, njihovim pogledima na pojedina znanstvena pitanja ali i o pomoći koju je Okić pružao Mandiću u potrazi za dokumentima iz arhiva u Istanbulu i Ankari kao i prijevoda tih tekstova.

Ključne riječi: *Dominik Mandić, Muhamed Tajib Okić, korespondencija, znanstvena istraživanja, islamizacija*

Abstract: Judging from the rich manuscript legacy the Herzegovinian franciscan Dominik Mandić had left us, it is evident that he had been cooperating with the famous scientist Muhamed Tajib Okić. The paper analyses their letters which inform us about the communication of the two “compatriots”, their attitudes to some of the scientific issues, but also about Okić’s help to Mandić while Mandić was in a quest for some documents and their translations from the archive in Istanbul and Ankara.

Key words: *Dominik Mandić, Muhamed Tajib Okić, correspondence, scientific research, islamization*

Uvod

U bogatoj rukopisnoj ostavštini (oko 35.000 dokumenata) fra Dominika Mandića,¹ koja se nalazi u Arhivu Hercegovačke franjevačke provincije, nalazi se i korespondencija koju je fra Dominik izmijenio s “dragim zemljakom” Muhamedom Tajibom Okićem.² Radi se o ukupno 12 pisama, opsega jedne ili dvije stranice, i

¹ O Mandiću su pisali mnogi autori, a ovdje navodimo samo neka djela: Pandžić 1994; Jolić 2011, 236-238; Jolić 2014.

² O životu i znanstvenom radu Muhameda Tajiba Okića u novije vrijeme pisao je Bašić 2015.

jednoj razglednici, s jasnim vremenskim oznakama, a koje su izmijenili u razdoblju od 1963. do 1968. godine. Njihova su pisma pisana s obostranim poštovanjem u kojima se redovito oslovljavaju s “drugi zemljače”.

Do sada je bilo poznato da je Mandić tijekom svoga boravka u Chicagu, radeći na knjizi o islamizaciji BiH koju će izdati kao treći svezak trilogije *Bosna i Hercegovina, Povjesno-kritička istraživanja*³ tražio određenu pomoć od Okića. Radilo se o prijvodu nekih turskih dokumenata i traženju informacija o objavljivanju pojedinih djela koja se odnose na povijest BiH u 16. i 17. stoljeću.⁴ Uvid u njihovu cjelokupnu korespondenciju daje podatke o njihovoj znanstvenoj suradnji, ali i o pojedinim znanstvenicima s kojima su u to vrijeme komunicirali.

Sadržaj pisama

Korespondencija između Mandića i Okića počela je, prema Mandićevoj sačuvanoj ostavštini, 1963. godine. Naime, 1. svibnja te godine Mandić piše Okiću pismo u kojemu na početku kaže: “Ja sam rodom Hercegovac i cijeli sam svoj život znanstveni posvetio proučavanju povijesti Bosne i Hercegovine.”⁵ Nadalje, Mandić izvješćuje Okića kako je o toj temi izdao dva sveska: *Bosna i Hercegovina. Povjesno-kritička istraživanja*, i da trenutno radi na trećem svesku koji obrađuje “islamizaciju Bosne i Hercegovine”, a u kojemu će se posebno osvrnuti na Okićev članak “Les Kristians (Bogomiles Parfaits) de Bosnie, Sudost-Forschungen XIX, 1960, 108-133”, za koji ima primjedbe koje mu želi priopćiti “pismeno u interesu znanosti”.⁶ U istome pismu Mandić navodi kako osim *Radova Orijentalnoga instituta u Sarajevu* prati i radove objavljene u Turskoj, ukoliko se tiču Bosne i Hercegovine i ako imaju sažetak na nekom od europskih jezika, jer se ne služi turskim jezikom. Nadalje kaže kako će Okiću poslati svoja djela o BiH, te navodi gdje može pogledati prikaz jednoga a gdje prikaz drugoga sveska njegova navedenog djela. Također govori i kako bi bio zahvalan kada bi mu Okić poslao svoje radove o islamizaciji BiH i da mu Okić pošalje adresu kako bi mu mogao pisati o pripadnicima Crkve bosanske i darovati mu svoje knjige o BiH.⁷

Na navedeno pismo Okić odgovara 13. svibnja 1963. U pismu zahvaljuje na poslanim radovima te naglašava kako ga “sadržina naročito zanima”, te govori kako će se potruditi doći do prikaza Mandićevih knjiga. Također zahvaljuje “na primjedbama, koje mi obećajete uputiti na moj članak o Krstjanima u Bosni”, i navodi kako je

³ Riječ je o knjizi: Mandić 1967.

⁴ Korac 2014, 788. Mandićeve teze o pojedinim povijesnim temama koje su bile predmet i navedene korespondencije vidi u: Krešić 2014, 945-965.

⁵ Arhiv Hercegovačke franjevačke provincije (dalje: AHFP), Mandićeva ostavština (dalje: MO), sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 23.

⁶ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 23.

⁷ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 23.

o tome članku primio više pisama “kako od naučnika Bošnjaka, tako isto i od Srba i Hrvata”. Okić u pismu nadalje navodi kako mu je pisao Šefik Bešlagić “da je pro našao stećak Krstjana Ostoje u Zgunju, pomenutog u jednom turskom dokumentu, na str. 124, br. 8, moga čl.” i da su mu neki znanstvenici, od kojih navodi Jaroslava Šidaka i Aleksandra V. Solovjeva, poslali svoje radove o pripadnicima Crkve bosanske.⁸ Okić u ovome pismu moli Mandića da mu pošalje “listu radova objavljenih u izbjeglištvu o Bosni”, govoreći kako su mu neki od njih poznati ali da vrlo malo tih radova ima priliku pročitati. Za članak koji interesira Mandića, Okić odgovara kako još nije objavljen ali će mu ga poslati čim iziđe.⁹

Nekoliko dana kasnije (16. svibnja 1963.) Mandić piše Okiću da mu šalje tri svojega “glavna djela o Bosni i Hercegovini, i to: BOSNA I HERCEGOVINA, sv. I i II (Bogomilska crkva bosanskih krstjana), CHROATI CATHOLICI B-H IN DESCRIPTIONIBUS ANNIS 1743 ET 1768 EXARATIS, te POSTANAK VLAHA” navodeći kako će ih dobiti običnom poštom za otprilike 4-5 tjedana.¹⁰ Nadalje Mandić govori kako se u Rimu tiska njegovo djelo *Rasprave i prilozima iz stare hrvatske povijesti* i da su mu neki savjetovali da napiše kratak osvrt na Okićev članak “Les Kristians (Bogomiles Parfaits) de Bosnie”, i tako dopuni knjigu *Bogomilska crkva bosanskih krstjana*, jer je prvo izdanje ove knjige bilo tiskano prije nego što je Mandić imao ovaj članak u rukama. Mandić napominje kako je tu raspravu već napisao i da će “izaći u rimskom zborniku kao dvadesetčetvrta, zadnja rasprava” a njezin prijepis šalje Okiću, zajedno s pismom u kojemu piše:

“Kako ćete vidjeti, rasprava je pisana mirno i prijateljski prema Vašem radu. Naravno, u interesu povjesne istine, ja sam zauzeo drugo stanovište u pogledu ‘krstjana’, koji se navode u nekim b. h. selima. U mom djelu ‘Bogomilska crkva’ ja sam na osnovu domaćih i stranih izvora dokazao, da su ‘bosanski krstjani’, savršeni bogomili, bili pravi neo-manihejski redovnici, koji su stanovali u zajedničkim kuća (*sic!*) (hiže, cenobiji), poput katoličkih franjevaca, ili pravoslavnih kalugjera i muslimanskih derviša. Kao neomanihejski dvopočelnici oni su smatrali zlim, sve što je vidljivo, i svako proizvajanje tjelesa smatrali su bitno grješnim i protivno božjem zakonu. Radi toga su bili strogi neženje i nijesu imali žena ni djece, nijesu jeli mesa ni mliječnih proizvoda, dugo su molili i postili. Radi tako strogoga života savršenih bogomila nigda nije bilo mnogo. Iz savremenih izvora ja sam utvrdio da je u BiH prije dolaska Turaka bilo jedanaest krstjanskih kuća sigurno i drugih 10 vjerojatno. Iz Vaših turskih izvora treba s velikom vjerojatnošću zaključiti, da su krstjanske kuće bile takogjer u selu Kunovo, blizu grada Sokola, glavnoga sjedišta bogomilske vjerničke porodice Kosača, te u blizini mjesta Kreševa. U predturskim izvorima te

⁸ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 20.

⁹ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 20.

¹⁰ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 24r.

se dvije kuće ne spominju. Iz onoga, što sam ja dokazao, o savršenim bogomilima u BiH isključeno je, da bih (*sic!*) krstjanskih manastira (kuća, hiža) moglo biti u pojedinim selima po 10 ili 30 ili više. Tu može biti govora samo o kršćanima katolicima ili pravoslavnima.”¹¹

Nadalje u pismu Mandić obavještava Okića kako trenutno piše treći svezak “BiH” koji će, kako navodi, nositi naslov *Narodna pripadnost BiH tokom stoljeća*, i da trenutno radi na poglavlju o islamizaciji. O tome Mandić navodi:

“Početak islamizacije BiH počinje s vjernicima Bogomilske crkve, ali prava islamizacija BiH nastala je, kada su katolici između god. 1512 i 1650 listom prešli na islam. Iz katoličkih redova potječu i ‘Poturi’, koji su iz početka thjeli (*sic!*) biti i katolici i muslimani, dotično su bili u početku kriptokatolici. O prelazu katolika na islam ja sam sakupio u Rimu za moga 12-godišnjega boravka tamo (god. 1939-1951) velik broj novih dokumenata ili dosada pravo neiskorišćenih. Te ću sada popuniti s izvorima iz turskih arhiva. Imam ono, što izdaju naši orientalisti u Sarajevu. Proučavam i ono, što je pisao prof. O. L. Barkan u *Revue de la Fac. des sciences Econ. de l’ Universite d’ Istanbul* i što se nalazi u Vašem članku.”¹²

U sljedećim redcima Mandić moli Okića za neke podatke koji su mu potrebni za njegovo istraživanje. Tako ga najprije moli da mu pošalje cijeli stavak iz arhiva u Ankari u kojemu se govori o selištu gosta Radonje (“Registre Ciftliks, fol. 4”) i to na turskome jeziku i u prijevodu na hrvatski jezik, naglašavajući kako će on “navesti javno” da je to dobio od Okića.¹³ Nadalje se raspituje je li izišlo djelo O. L. Barkana koje je najavio još 1950. godine, te ga moli da, ukoliko je izišlo, traži od izdavačke kuće da ovo djelo s fakturom pošalje Mandiću a on će po primitku podmiriti troškove. Osim toga, Mandića zanima postoji li neka knjiga ili članak na turskome jeziku “sa statističkim podacima iz turske carevine uključivo i Bosnu-Hercegovinu” te izlazi li i dalje navedeni časopis *Revue* u Istanbulu jer, “Orientalni institut University of Chicago” kako navodi Mandić, ima samo njihova izdanja do 1955. godine.¹⁴

Okić vrlo brzo odgovara na Mandićevo pismo (26. svibnja 1963.). Najprije mu zahvaljuje na pismu i “kopiji Vašeg osvrta na moj članak o Bošnjacima Krstjanima, kao i na Vašim objavljenim radovima o Bosni i Hercegovini, koje ste mi uputili (i za koje držite da će mi stići za 4-5 nedjelja)”.¹⁵ Nadalje Okić navodi kako mu sada odgovara jer mu se obratio za neke informacije, ali da zbog brojnih obveza ne će imati vremena do jeseni iščitati Mandićeve radove i da će tek tada moći odgovoriti

¹¹ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 24r.

¹² AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 24r.

¹³ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 24r-24v.

¹⁴ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 24v.

¹⁵ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21.

na primjedbe iz Mandićeva pisma koje se odnose na njegov rad o “Bogumilima”. Također kaže kako će mu tada reći i što misli o njegovim knjigama i primjedbama “(i to iz čisto naučnih pobuda, a ne na nagovor kakvih prijatelja)” i da će se do tada “uzdržati od makakvog odgovora (iako u Vašim interpretacijama ima izvjesnih neuspjelih pokušaja”. Pri tome također navodi: “A što se tiče interpretacije pitanja Potura, tu - nema sumnje da ste u potpunoj zabludi). Stoga s interesom očekujem kako ćete obraditi pitanje islamizacije Bošnjaka.”¹⁶

Na Mandićeva pitanja Okić daje sljedeće odgovore. Najprije se osvrće na pitanje u svezi selišta gosta Radonje, navodeći kako mu uz ovo pismo šalje i “paragraf u kome se pominje selište Radonje Gosta iz Deftera čiftluka u istanbulskom Arhivu, i to turski tekst u izvornom, arapskom, pismu i transkripciji latinskim pismenima, kao i prevod na Bošnjački jezik”.¹⁷ Za gosta Radonju Okić navodi kako nije živio u vrijeme popisa, jer se ne spominje “u rubrici Krstjana poimenično pomenutih u doba popisa” i kako se po njemu samo zove jedno selište koje je za vrijeme popisa bilo sastavni dio “Hajruddinovog čiftluka”.¹⁸

Okić također obavještava Mandića da Barkanovo djelo, za koje se Mandić interesira, još nije objavljeno “jer je autor kasnije naširoko zasnovao taj rad, koji će iznositi više svezaka sa tabelama i kartama. Izgleda da su pri kraju tri sveska oblasti Burse iz doba Sultana Sulejmana Veličanstvenoga”, i da će ga obavijestiti čim iziđe iz tiska. Također obavještava Mandića da je u tisku Barkanov “zamašni pregled svih deftera i detaljnih obračuna oko podizanja monumentalne Suleymaniyye džamije po glasovitom arhitektu Sinanu (prilikom 400 - godišnjice)”.¹⁹

U istome pismu Okić nadalje obavještava Mandića da još nije izišlo “zamašnije djelo, na osnovu arhivske građe, sa statističkim podacima, u koje bi ušla i Bosna i Hercegovina” te da postoji samo jedan Barkanov članak “sa statističkim podacima, gdje se dodiruje i Bosna i Hercegovina, iz vremena između 1520 i 1535 godine i iz koje proizlazi da je tada, t. j. oko 60 do 70 godina po osvojenju Bosne po Sultanu Mehmedu II El-Fatih, u njoj islamski element sačinjavao: a) u liva’ u Zvorničkom (čija je glavna teritorija, kratko prije samog popisa, t. j. 1512 godine oslobođena), samo 17%. (Časopis Ekon. Fakulteta, Istanbul, sv. za oktobar 1953-novembar 1954, str. 237.)”.²⁰ Na kraju Okić odgovara da časopis *Revue* još uvijek izlazi u Istanbulu, ali ponekad sa zakašnjenjem.²¹

¹⁶ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21.

¹⁷ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21. Spomenuti prilog nalazi se u: AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 22.

¹⁸ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21.

¹⁹ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21.

²⁰ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21.

²¹ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 21.

Mandić se ponovo javlja Okiću 17. rujna 1963. U pismu najprije govori da je primio njegovo pismo “s izvatkom iz Ankarskoga deftera i njegovim prijevodom” te mu zahvaljuje na “znanstvenoj usluzi” i navodi kako mu je zahvalio i u svojim djelima koja će uskoro izići. Mandić potom naglašava kako mu nije htio ranije pisati jer je imao na umu njegove brojne obveze i kako misli da je primio njegove knjige koje mu je poslao u svibnju.²² Nadalje ga obavještava o svome djelu *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti* za koje navodi da bi trebalo krajem sljedećega mjeseca izići iz tiska i da će poslati Okiću jedan primjerak. O svojim istraživanjima o Crkvi bosanskoj Mandić piše:

“U zadnjoj raspravi o bosanskim krstjanima naveo sam i jedan novi dokumemat, koji govori o malom broju pravih bosanskih krstjana bogomila god. 1466., dakle tri godine poslije pada Bosne. Da možete već sada imati taj tekst, šaljem Vam iz moga navedenoga djela str. 574 i 575. u otisku prije korekture. Novi nalaz nalazi se na str. 575, bilj. 21. Sami tekst sam na str. 575 proširio u korekturi, pa je širi, nego se nalazi u otisku, koji Vama sada šaljem.”²³

O trećem svesku djela *Bosna i Hercegovina* Mandić piše Okiću kako je završio više od polovice i da je “o islamizaciji BiH” došao do “novih pogleda i činjenica” navodeći: “Iskoristio sam zapadne izvore, koje sam sakupio u Rimu i drugje u Evropi, ali i turske, koje su objelodanili naši orijentalisti u Sarajevu. Ja sam veliki poklonik izvora: ništa ne tvrdim bez izvora, ali ono, što nagjem u vjerodostojnim izvorima primam kao povjesnu istinu i tu u mojim djelima iznosima (*sic!*) bez obzira, da li je to meni ili komu drugomu ugodno ili ne.”²⁴ Na kraju ovoga pisma Mandić moli Okića da mu potvrdi primitak djela koje mu je poslao iz Chicaga.²⁵

Na ovo pismo Okić odgovara 24. rujna 1963. vrlo kratkim odgovorom. Naime, Okić javlja samo da je primio Mandićevo pismo i knjige koje mu je poslao te navodi kako zbog zdravstvenih problema odlazi na rehabilitaciju u Istanbul i da će mu se kasnije javiti ponovo. U ovome pismu također ga moli da mu pošalje djelo *Crvena Hrvatska* i raspravu “Osnutak dubrovačke nadbiskupije” navodeći kako pretpostavlja da nema pri ruci djela koja je pisao prije odlaska iz domovine.²⁶

Sljedeće sačuvano pismo datira 6. listopada 1963. kada Mandić piše Okiću, a u kojemu najprije izražava žaljenje što se Okić razbolio i nadu da će se brzo oporaviti. U pismu ga obavještava da će mu poslati djelo *Crvena Hrvatska*, i to iz svoje osobne knjižnice jer se ova knjiga davno rasprodala, a da raspravu “Osnutak dubrovačke biskupije” nema jer nije tiskana kao poseban otisak i da će mu je poslati kada iziđe u njegovu djelu *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti*, koje bi

²² AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 27.

²³ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 27.

²⁴ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 27.

²⁵ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 27.

²⁶ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 26.

trebalo izići krajem listopada ili početkom studenoga te godine. Nadalje Mandić kaže Okiću da u njegovo ime pozdravi O. L. Barkana i zamoli ga da mu pošalje “vjersko stanje BiH koncem 16 stoljeća, te između god. 1606 i 1625 i to koliko je tada bilo kuća (ili osoba): muslimanskih, kršćanskih i ‘vlaških’”, naglašavajući kako “ovo zadnje nije posebno nužno” i da će svakako navesti da je podatke dobio od O. L. Barkana, napominjući: “Nužno bi bilo navesti, u kojem defteru nalaze se traženi podaci”.²⁷

U sljedećem pismu (27. prosinca 1963.) Okić javlja Mandiću da se vratio iz Istanbula i da je dobio njegovo pismo i knjigu *Crvena Hrvatska* koju mu je poslao, te mu zahvaljuje na tome kao i na željama za ozdravljenje.²⁸ Nadalje Okić obavještava Mandića kako je u Istanbulu potražio O. L. Barkana i saznao da je na višemjesečnome putovanju po Europi, te da će mu, po njegovu povratku, izručiti Mandićeve želje i pozdrave “makar i pismeno”. U pismu Okić također govori kako čita Mandićeva djela i da mu je drago što će moći pročitati i njegov rad o osnutku Dubrovačke nadbiskupije, pa će mu nakon toga poslati svoje primjedbe na njegove radove kao i na njegov osvrt na spomenuti Okićev članak, pri tome navodeći “u kojima ste se na više mjesta prilično prebacili”. Pri tome napominje kako ne može napraviti opširniji osvrt jer bi to prema njegovu mišljenju iziskivalo “opširnu knjigu”, ali će dati svoj kratak osvrt (na otprilike desetak stranica) a to će nastojati učiniti za vrijeme semestralnih ferija u veljači.²⁹ Nažalost, u Mandićevoj ostavštini nismo pronašli Okićeve opaske na Mandićeva djela i njegov osvrt na navedeni Okićev članak.

Krajem te godine (27. prosinca 1963.) Okić je Mandiću poslao i razglednicu u kojoj mu čestita novu 1964. godinu,³⁰ a u siječnju sljedeće godine (17. siječnja 1964.) Okić javlja Mandiću da mu je fra Dionizije Lasić iz Rima poslao njegovu knjigu *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti* te zahvaljuje na knjizi.³¹

Sljedeće sačuvano pismo datira 8. travnja 1965. kada Mandić piše Okiću da se nada da je dobro sa zdravljem i da njega “zdravlje služi dosta dobro prema mojim godinama”. Nadalje ga obavještava kako radi na “povjesnim istraživanjima iz Bosanske prošlosti” i da je završio treći svezak “BiH” u kojemu je “opširno obradio islamizaciju BiH” i da je pri tome iskoristio Okićeve podatke iz arhiva u Istanbulu i Ankari. U istome pismu Mandić se interesira je li Okić objavio neki novi rad, je li O. L. Barkan objavio neki članak o “statistici bosansko-hercegovačkoga vilajeta” i je

²⁷ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 28.

²⁸ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 29.

²⁹ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 29.

³⁰ Tekst glasi: “Najsrdacnije Vam čestitam novu 1964. hrišćansku godinu sa najljepšim željama, poštovanjem i zemljačkim pozdravima.” AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 30.

³¹ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 32.

li “Povjesno društvo Turske već objelodanilo Defter Bosanskoga sandžakat (*sic!*) iz god. 894 (1489)”. Na kraju ga moli, ako je taj rad već tiskan, da mu se pošalje zajedno s računom koji će po primitku podmiriti.³²

Na ovo pismo Okić odgovara Mandiću 20. svibnja 1965. U pismu se najprije ispričava što nije ranije mogao odgovoriti i čestita mu na njegovoj novoj knjizi. Nadalje Okić odgovara da “Tursko istorijsko društvo još uvijek nije objavilo Defter Bosanskog sandžaka iz godine 894/1489”, a ni Barkan nije objavio svoju knjigu. Nadalje navodi kako je Hazim Šabanović objavio najstariji defter Bosne i Srbije i da je prikaz Mandićeve knjige izišao u *Dobrom pastiru*, iako pretpostavlja da Mandić ima informaciju o tome. Na kraju navodi kako će možda najesen objaviti još jedan članak o “krstjanima” a da drugi članci koje je u međuvremenu objavio, zasigurno ne interesiraju Mandića.³³

Posljednje sačuvano pismo datira 19. ožujka 1968. U tom pismu Mandić javlja Okiću da mu je poslao svoju knjigu *Etnička povijest BiH* i dva otiska njegovih članaka. Također navodi kako mu u pismu šalje i fotografije dva turska dokumenta iz 16. stoljeća te ga moli da ih Okić prepíše latinicom na turskom jeziku i prevede na hrvatski jezik, navodeći kako ih je koristio u svojoj knjizi *Etnička povijest BiH* i to prema prijevodu Ćamila Avdića. Pri tome napominje kako nije siguran u prijevod, jer su dokumenti teško čitljivi pa bi volio da to Okić provjeri, naglašavajući kako ga posebno zanimaju datumi tih dokumenata. Te bi dokumente, nakon Okićeva javljanja, navodi Mandić, detaljnije obradio i objavio u izdanjima Hrvatskoga povijesnog instituta u Rimu. Iz pisma saznajemo o kojim je dokumentima riječ, jer Mandić navodi broj stranica u svojoj knjizi gdje se navedeni dokumenti nalaze (“Dokumenta herc. sandžaka Huseina nalazi se u ‘Etn. povijesti’ str. 168, a kadijsko rješenje na str. 159.”).³⁴ Na kraju pisma Mandić obavještava Okića kako će od 27. travnja do 25. lipnja te godine biti na znanstvenom putovanju u Europi, te da će cijeli svibanj boraviti u Rimu, a da će od 1. do 5. lipnja sudjelovati na međunarodnom kongresu u Veneciji, gdje je pozvan održati predavanje iz stare hrvatske povijesti, te da se u Chicago vraća 25. lipnja.³⁵

Zaključak

Pisma koja su 60-ih godina 20. stoljeća izmijenili fra Dominik Mandić i Muhamed Tajib Okić pisana su s velikim poštovanjem jedan prema drugome, a u njima se redovito oslovljavaju s “dragi zemljače”. Njihova korespondencija pruža uvid u njihovu znanstvenu suradnju, pri čemu je najevidentnija uzajamna pomoć u slanju

³² AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 56.

³³ AHFP, MO, sv. 13, m. 1, pm. 4, f. 60.

³⁴ AHFP, MO, sv. 8, m. 4, f. 101.

³⁵ AHFP, MO, sv. 8, m. 4, f. 101.

potrebitih knjiga za njihov znanstveno-istraživački rad, te pomoć koju je Okić pružio Mandiću pri prikupljanju određenih dokumenata iz arhiva u Istanbulu i Ankari kao i prijevoda tih tekstova.

IZVORI I LITERATURA

Neobjavljeni izvori:

Arhiv Hercegovačke franjevačke provincije (AHFP)

– Fond: Mandićeva ostavština (MO)

Literatura:

1. Bašić, K. 2015, *Muhamed Tajib Okić - Život i djelo*. Sarajevo: Udruženje “Balkanski narodni pogled”.
2. Jolić, R. 2011, *Leksikon hercegovačkih franjevaca*. Mostar: Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM - Franjevačka knjižnica Mostar.
3. Jolić, R. (priř.) 2014, *Dr. fra Dominik Mandić (1889.-1973.). Zbornik radova sa znanstvenoga simpozija održanog u prigodi 40. obljetnice njegove smrti*. Mostar-Zagreb: Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM - Franjevačka knjižnica Mostar - Hrvatski institut za povijest.
4. Korać, D. 2014, Mandićevi izvori i literatura za znanstveni rad. U: Jolić, R. (priř.), *Dr. fra Dominik Mandić (1889.-1973.). Zbornik radova sa znanstvenoga simpozija održanog u prigodi 40. obljetnice njegove smrti*. Mostar-Zagreb: Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM - Franjevačka knjižnica Mostar - Hrvatski institut za povijest, 775-799.
5. Krešić, M. 2014, Osvrt na tematike iz “otomanskog vremena” u djelima dr. fra Dominika Mandića. U: Jolić, R. (priř.), *Dr. fra Dominik Mandić (1889.-1973.). Zbornik radova sa znanstvenoga simpozija održanog u prigodi 40. obljetnice njegove smrti*. Mostar-Zagreb: Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM - Franjevačka knjižnica Mostar - Hrvatski institut za povijest, 945-965.
6. Mandić, D. 1967, *Etnička povijest Bosne i Hercegovine*. Rim: Hrvatski povijesni institut.
7. Pandžić, B. 1994, *Životopis dr. fra Dominika Mandića, OFM*. Chicago: ZIRAL.

Dijana Korac

*Correspondence between Dominik Mandić and Muhamed Tajib Okić in the
Archive of the Herzegovinian Franciscan province*

Summary

Judging from the rich manuscript legacy the Herzegovinian franciscan Dominik Mandić had left us and that is to be found in the Archive of the Herzegovinian Franciscan province, it is evident that he had been cooperating with the famous scientist Muhamed Tajib Okić. The preserved letters were written in the period between 1963 and 1968. It is a legacy of 12 letters altogether, each one or two pages long, and one postcard, with clearly visible dates. Mutual respect is to be noticed in the letters. The two authors regularly use the salutation "Dear compatriot". The preserved correspondence informs us about the communication of the two scientists, their attitudes to some of the scientific issues, but also about Okić's help to Mandić while Mandić was in a quest for some documents and their translations from the archives in Istanbul and Ankara.

Key words: *Dominik Mandić, Muhamed Tajib Okić, correspondence, scientific research, islamization.*